

Suomalainen tiede ja tutkimus jää jälkeen muusta maailmasta

Suomen Akatemian arvio Suomen tieteen tilasta ja tasosta vahvistaa kuvaa, joka syntyi jo pari viikkoa sitten julkistetusta Suomen innovaatiojärjestelmän arvioinnista: tieteellisen tutkimuksemme taso ja kansainväliset yhteydet eivät ole läheskään sitä luokkaa kuin itse mielellämme uskomme. Suomi ei ole tieteellisen tutkimuksen huippumaa. Teollistuneitten maitten joukossa kuulumme harmaaseen kestikastiin, ja suuntamme on alaspäin.

Suomen Akatemian tieteellisten toimikuntien tekemän arvion tulokset ovat tylyjä. Ulkomaisia rahoittajia suomalainen tieteellinen tutkimus kiinnostaa verraten vähän. Suomalaisten tutkijoiden vierailut ja työskentely ulkomailla ovat vähenemään päin. Kansainvälisissä tieteellisissä julkaisuissa viittaukset suomalaisiin tutkimuksiin ovat vähentyneet. Suomessa työskentelevistä tutkijoista vain kolme prosenttia on syntynyt ulkomailla, kun EU-maissa ulkomaalaista syntyperää olevien tutkijoiden osuus on Suomeen verrattuna kolminkertainen.

Arvio ei tarkoita, että suomalaisen tieteellisen tutkimuksen taso olisi kautta linjan romahtanut. Suomessa on useita aloja, joissa tutkimus on kansainvälistä huipputasoa, mutta kun suomalaista tieteen tekemistä katsotaan kokonaisuutena, ylpeyteen ei ole aihetta.

Meille suomalaisille on syntynyt korkea käsitys tieteellisen tutkimuksemme tasosta, koska jo 1980-luvulla politiikassa nostettiin tiede ja teknologia ykkösluokan asiaksi. Kun 1990-luvulla sitten tuhkasta nousi Nokia, joka vuosittain panosti ja panostaa miljardeja tutkimustoimintaan, ja kun vuonna 1996 hallitus ohjasi valtionyhtiöiden myynneistä saamiaan rahoja erityisesti tutkimukseen ja tuotekehitykseen, sijoittumisemme kansainvälisissä t&k-vertailuissa nousi dramaattisesti. Esimerkiksi Suomen Akatemian ja Tekesin määrärahat kaksinkertaistuivat.

Kansainväliset vertailut peittivät kuitenkin alleen painotuksia, jotka vasta nyt uskalletaan tunnustaa tieteen kokonaisuuden kannalta ongelmallisiksi.

Ylivoimaisesti suurin osa tutkimusrahoista menee soveltavaan tutkimukseen. Sen johdosta perustutkimus, kaiken tutkimuksen kivijalka, on jäänyt lapsipuolen asemaan. Tätä kehitystä on vahvistanut opetusministeriön yliopistoille asettamat tulostavoitteet, joissa painotettiin tohtorinväitösten arvoa. Yliopistot ryhtyivät valmistamaan tohtoreita kiihtyvään tahtiin. Nyt tohtorinväitöksiä on vuodessa jo noin 1 500. Näin on syntynyt korkeasti koulutettu akateeminen proletariaatti, jota yliopistot yrittävät erilaisen ulkopuolisen pätärahoituksen turvin pitää leivän syrjässä kiinni. Kansainvälisesti merkittävää tutkimusta ei näillä keinoin synny.

On suuri vaara, että tämäkin huolestuttavia tietoja sisältävä selvitys sivuutetaan olankohautuksella. Eri instituutioiden omat puolustusmekanismit pitävät huolen siitä, että muutokset ovat vaikeita. Sekin on vaarallista, jos poliittinen eliittimme sotkeutuu tieteen tekemiseen. Ulkopuolelta komentamalla ei tieteen asiaa edistetä. Sen sijaan päättäjät voivat myötävaikuttaa siihen, että tieteen tekemisen perusedellytykset ovat kunnossa.

Tieteen tekemisessä on omat lakinsa. Hyvän kuvauksen tästä saa kansainvälisesti arvostetun taloustieteilijän Bengt Holmströmin haastattelussa Helsingin Sanomien Kuukausiliitteessä (Marraskuu 2009). Hän korostaa erilaisuuden ja vapauden kunnioittamista ja laadun tunnistamista. ”Jos joku on fantastinen ihminen, hänet palkataan, vaikka kenelläkään ei ole tarkkaa tietoa siitä, mitä hän aikoo tehdä”, Holmström kuvaa yhdysvaltalaisen huippuyliopistojen ajattelua. Hallinnon rutiinien alle kaatuvassa ja pätärahoituksella sinnittelevässä suomalaisessa tiedemaailmassa tällainen ajattelu on kuin kaikuja vieraalta planeetalta.